

موئەيد سامى

لەغەرەبىيەو: سەلاح سەئىد ئەمىن

گاسنۇن باشلار (۱۸۸۴-۱۹۶۲) بەيەكتىك لەگرنىڭ فەيلەسوفە فەرەنسىيەكان دادەنرېت، ھەندى كەس ھەيە دەلېت: گەورەنرېن فەيلەسوفى دياردەگەرايە (الظاهرى)، بەشېكى گەورەى ژيانى بۇ فەلسەفەى زانسنەكان نەرخانكردو، بېرۇبۇچونى نايابى لەبوارى ئەبسنمۇلۇجبادا ھەيە، كە چەمكەكانى ئاسنەنگى مەعرفى و دابرانى مەعرفى و دىيالېكتىكى مەعرفى و مېژووى گەراوہ (النراج) دەگرېنە خۇى، بەشدارىكردنى زۆرى ھەيە و ناكريٹ ئىپەرېنرېت، بەلكو كاريگەرى ئاشكراى ھەيە لەفەلسەفە ھاوچەرخەكانى و ئەوانەى دوای ئەویش ھانۇن، رەنگە گرنىڭنرېن بەرھەمى لەبوارى فەلسەفەى زانسنەكاندا برىنى بېت لە (عەقلى زانسنى نوئى) ۱۹۳۴، (پېكھانەى عەقلى زانسنى) ۱۹۳۸، (عەقلانىيەت و پراكتىكركردن) ۱۹۴۸، (مانريالى عەقلانىيەت) ۱۹۵۳.

زۆربەيان بۇ زمانى عەرەبى عەرەبى وەرگىردراون و كۆى بەرھەمەكانى

لەغەرەبىيەو بۇ خەپال

باشلار

جىهان خەوتو،
پيويستە ئيمە بەدىالوگ
بەئاگايبەينىن

نزيكەي سيانزه كنىب دەبن، وهك يه كېك لە ديارنرين و به ناوبانگنرين پسپوره كانى فەلسەفەي زانسنه كان دەركه نووه و به قولى لهو ميكانيزمانه ي كۆليوه نه وه، كه مروڤ به هۆيانه وه مه عريفه ي زانسنى له ريگه ي عه قله وه ده سنده كه ويٽ، به لام هه موانى دو چارى شوک کرد کائېك كنىبه كه ي (شېكرده وه ي ده رونى بو ئاگر) ي چاپکرد، به جورېك مينۆده كه ي به نه واوى گۆرا له فەلسەفەي زانسنه وه بو بابه ئىكى نوئ، نه نانه ئ له بوارى شېكرده وه ي ده رونى دا به جورېك مروڤ بووه مه يدانى شېكرده وه ي ده رونى بو مانريال.

رهنگه لېره دا خسنه پرووى شنيك له باره ي ديارده گه را ي باشلاره وه به سوديٽ، بېروكه ي سهره كى ديارده گه را (phenomenology) وهك نه وه ي نه دمۆند هۆسريٽ دۆزيبه وه، برينيه يه له خوا سنى هۆشيارى، وانه هه ميشه هۆشيارى به ره و بابه ئىبوونه، وانه جه خٽ له سهر نه وه ده كانه وه «بابه ئ» نييه به يٽ «خود»، وهك نه وه ي مينۆدى ديارده كان نه كيد ده كانه وه له سهر ريگريكردن له بياردان له هه موو نه و شنانه ي، كه په يوه سنه به واقيعى بابه ئيه وه و نابيٽ سنوره نه زمونيه خوديه كان ئىپه رينريٽ وجه خٽ له وه ده كانه وه، كه بابه ئى مه عريفه بابه ئىكى واقيعى و نه زمونى و كۆمه لايه ئى نييه، به لكو نه نها هۆشياريه كى دابراوه وانه «سهر به خو يه له نه زمون و مه عريفه ي سنور داردا»، به لام له ديارده گه را ي باشلاردا و به نايه ئ له ليكۆلېنه وه كه يدا بو خه يالى شيعرى (وانه قوناعى دووه مى ژيانى) نه وه نده نونده بووه، به لكو پېچه وانه ي ديارده گه را يى كلاسيك بووه كه پېچوايه واقيعي كى بابه ئى هه يه كه هه لومه رجه ي خو ي هه يه .

يهك لهو هۆكارانه ي وامانلېده كات گرنگى بده ين به (باشلار)، بايه خدانىتى به داهيتانى شيعرى و ئىستاتىكا به گشتى

رهنگه نايه نه ندى سهره كى باشلار و سهرنجرا كيشى فكره كه ي له وه دا يٽ، نه و خاوه نى زيه ئىكى نازاده و هېچ خه سله ئىك كۆنوبه ندى ناكات، ئىنر له هه لېزاردنى بابه نه كانيدا يٽ، يان له چاره سهر كرده ياندا .

دواى نه وه ي بايه خى به فەلسەفەي زانسنه كاندا له به شى به كه مى ژياندا، ده بينين گۆراوه بو ليكۆلېنه وه ي خه يالى شاعير بون و فەلسەفەي ئىسنائىكا و هونەر. كه به (شېكرده وه ي ده رونى ئاگر) له سالى ۱۵۳۷ ده سنى پيكرده، وهك باسمانكرده، پاشان (ئا و خه ونه كان) له سالى ۱۹۴۱ و پاشان (هه واو ديدگاكان) و پاشان (خۆل و خه ونه كان) له سالى ۱۹۴۸، پاشان (ئىسنائىكاى شوين) له سالى ۱۹۵۷ دا، پاشان دواكئيبى (شاعيريه نى خه ونه به ئاگاكان) ه له سالى ۱۹۶۰ دا.

با به ئى سهره كى باشلار له به شى دووه مى ژياندا برينيه له خه يال و كارى خه يالگه، هه وليدا بو نه جامدانى ليكۆلېنه وه يه كى فەلسەفەي گشنگير بو داهيتانى شيعرى .

يهك لهو هۆكارانه ي وامانلېده كات گرنگى بده ين به (باشلار)، بايه خدانىتى

به داهيتانى شيعرى و ئىسنائىكا به گشتى، به خه يالى شيعرى بايه خىكى زۆرى به فەلسەفە داوه، له دواكئيبدا وانه (شاعيرىنى خه ونه به ئاگاكان) بانگه شه به كى گه وه ي كرده بو رزگار بون له سهرجه م نه و كۆنوبه ندانه ي كه سنور بو حه زى ئيمه داده تين بو داهيتان به گشتى و شيعر به نايه نى .

باشلار لېره دا كۆي ئيوره كانى شېكرده وه ي ده رونى بو نه وه ب و ئيوريه بو نيدا گه راكان ده برېٽ، يه كېك له ره خه نگره فهره نسى يه كان ده ليٽ بو چونه كانى باشلار، له داهانودا بايه خىكى زۆريان پيده درېٽ، نه مه ش نه وه يه كه ئيمه نه مرو ده بينين . گرنگ له فەلسەفەي باشلاردا نه وه يه، نه و كه سئيبه كى كراوه يه به سهر جيهان و خوئنده نه وه دا، مروڤ له كئيبه كه يدا (شاعيريه نى خه ونه به ئاگاكان) خو لقينه رو داهيتنر ده رده كه ويٽ و به سيفه نى سهرچاوه و به ئاگاهيتنر ره وه ي جيهانه كان ده رده كه ويٽ، ئىنر جيهانى زانسنه كان يٽ، يان جيهانى هونه ره كان، مروڤ لاي باشلار نه و بونه وه ريه كه رووبه پروى نه حه ديانه كان ده وه سئىٽ، به نايه نى نه حه ديانه كانى ئىسنا به داهيتان و ئافراندن، مروڤ نه و بوونه وه ريه، كه ئيده كۆشېٽ دژ به خه وى جيهان و دژ به غه فله ئ و بئ ئاگايى .

«ئيمه له جيهائىكى خه ونودا ده ژين پيويسنه له سهرمان به هۆي ديا لوكه وه له گه ل نه وانى ئردا وه خه به ريه بينين، به ئاگاهيتنر وه ي جيهان، هېچ نييه جگه له نازايه نى بوون، به وه ي بين و كاربه كين و بكو لېنه وه و دابه ئينين و بئافرئينين» .

سهرچاوه:

- پاشكۆي (المنازلات) رۆژنامه ي (المدى)، لاپه ره ۱۰، ژماره (۲۷۹۷)، به روارى ۱۵ ئايارى ۲۰۱۳ .